

**ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

У статті розкрито сучасні підходи до розвитку зв'язного мовлення дошкільників; подано методи і прийоми формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку. Матеріал статті буде корисним для вихователів дошкільних навчальних закладів.

Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку – це одна з основних проблем, якою мають займатися і сім'я, і педагоги. Це питання важливе для жителів Півдня України, де населення дуже змішане, і вони не завжди знають мовні норми, тому вживають багато слів та висловів з мов різних народів. Це означає – їхня мова не відповідає літературним нормам. Тому нині педагогам треба більше звертати увагу на цю проблему та дбати про розвиток мовлення за вимогами української літературної мови.

Для виконання цього завдання освітяни мають докласти чимало зусиль. Адже в кожному селі, районі, місті один і той же предмет називають по-різному. Тому педагоги мають довести, пояснити, навчити дітей ще з дошкільного віку, як треба розмовляти грамотно, доступно, зрозуміло зв'язною українською мовою. У зв'язку з цим завдання, що нині стоїть перед вихователями дошкільних навчальних закладів – підвищити мовну культуру дитини, формувати зв'язне мовлення, його чіткість, зрозумілість, виразність. Під час роботи в дитячому садку педагоги мають приділяти увагу вимові звуків, складанню складів, слів та речень, узгодженості іменників і дієслів, правильному розумінню прийменників, умінню складати описові розповіді, поясненню дій тощо.

У дошкільному закладі діти спілкуються з однолітками та педагогами, учаться міркувати вголос, обговорювати свою ігрову діяльність, наслідувати спілкування того середовища, яке їх оточує.

Мовленнєвий розвиток підвищується тоді, коли дитина грається вільно, самостійно; де педагог надає право вибору, головне, щоб був співрозмовник, який би пояснив і допоміг зрозуміти. Але перші звуки, перші слова дитина вимовляє своїм батькам, і як вона буде розмовляти надалі, залежить від того, як рідні спілкуються між собою, з дитиною, показують іграшки, співають колискових пісень, примовлянок, пестушок. І все це має промовлятися лагідно, доброзичливо, любляче.

Важливість розвитку зв'язного мовлення дошкільників було розкрито в працях великих педагогів класиків. Зокрема С. Ф. Русова довела, що основний засіб розвитку зв'язного мовлення – це ігри – дидактичні, сюжетно-рольові, конструктивні, ігри самостійні, колективні, що сприяють розвитку дитини [4].

* © Яцук В. А.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Дидактичні вправи високо оцінював К. Д. Ушинський. Він вважав, що вихователь не повинен поспішати давати шаблонну відповідь на запитання, яке виникло, а почекати поки дитина самостійно подумає та розв'яже цю вправу, знайде свою відповідь. Кожне наступне завдання педагог має пов'язувати з попереднім, щоб дитина, спираючись на свій досвід (після гри) змогла закріпити і збагатити словниковий запас [5].

Любов до рідної мови пронизує педагогічні праці В. О. Сухомлинського. На його погляд, тільки рідною мовою можна передати настрій, всю красу, мелодійність, мудрість, культуру та традиції народу. Він називає мову джерелом, яке ніколи не вмирає, з якого можна черпати-черпати, і воно ніколи не зменшиться, а навпаки стає більшим, сильнішим і яскравішим. Адже рідна мова – це мова матері. Цією мовою дитина швидше мислить, для неї вона легка, зручна для вирсловлення своїх думок та спілкування [1].

Розвитком зв'язного мовленнєвого спілкування займались сучасні педагоги А. О. Богуш, Н. В. Гавриш, А. П. Бурова, які в своїх роботах висвітлювали актуальність форм і методів навчання дітей української мови, розвитку культури мовлення, мовленнєвого спілкування.

Методист вищої категорії А. П. Бурова у своїй праці «В грі формуються всі сторони особистості дитини» довела, що гра – це посильна діяльність дитини. Умовно вона поділила ігри на: творчі ігри – це сюжетно-рольові, театралізовані і конструкторсько-будівельні; ігри з правилами – рухові і дидактичні; народні – хороводи, забави, ігри з народною іграшкою. Усі ці ігри супроводжуються віршами, піснями, примовлянками, заличками, хороводними піснями. Діти мають змогу гратися, вимовляючи та затверджуючи правильність вимови [3].

Т. О. Маркова – сучасний педагог – теж займалася проблемою зв'язного мовлення дошкільників. Вона досліджувала сюжетно-рольові ігри в дитячому садочку. Це такі ігри, як «Перукарня», «Водії», «Сім'я», «Пралля», «Дитячий садок» та інші. Граючись у ці ігри, діти закріплювали назви професій, знайомились з виконанням дій, збагачували словниковий запас словами – назвами предметів гри – праска, гребінець, руль, водій і т. д. У сюжетно-рольовій грі діти перевтілюються, виконуючи різні життєві ролі: то водія, то перукаря, то космонавта, то мами. Свої перевтілення вони супроводжують словами, звуками, простими реченнями [3].

Зважаючи на вищезазначене, метою статті є окреслення важливості роботи вихователя щодо формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку.

Дошкільний вік є сприятливим для формування особистості, зокрема й до розвитку в них мовленнєвих навичок.

Спілкуючись із дітьми індивідуально, педагог має звертати увагу на ті питання, які хвилюють малюка, планувати свою роботу так, щоб, граючи чи виконуючи дидактичне завдання,

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

дитина знаходила сама відповідь на своє «чому?». За допомогою дидактичних ігор та занять, у які входять дидактичні вправи, діти формують граматично правильну вимову, розвивають зв'язне мовлення, розширюють логічне мислення, удосконалюють уміння давати відповіді, робити описові розповіді. Для розвитку зв'язного мовлення треба звернути увагу на повтори пісенок, віршів, закличок, забавлянок. Потім, коли діти граються самостійно, вони вживають заучені повтором віршики у своїй грі. Для таких ігор дуже доречно використовувати український фольклор. Адже під час повторів розвивається і реалізується комунікабельність – уміння спілкуватися з іншими. Але окрім повторів, діти використовують також міміку, жести і дуже тихим емоційним голосом проговорюють: «тихо-тихо», «ну-ну-ну», «ось так, ось так» тощо.

Спостереження дітей за навколишнім середовищем завжди поруч із розвитком зв'язного мовлення. Спостерігаючи за квітами на клумбі, діти розглядають, милуються, дізнаються, чому квіти виростили, що для цього треба, починають засобами мови описувати ці квіти, знаходячи інші сторони у своїх описах, оцінюють важливість квітів: що вони для краси, для того, щоб милуватись, любити прекрасне, адже це часточка нашої природи, а природу треба берегти, бо зірвана квіточка зів'яне. У ході гри «Маленькі дослідники» вихователь пропонує дітям дослідити фрукти. Для цього дітям треба перевтілитись на маленьких дослідників. Кожен із дітей бере собі фрукту і розповідає про колір, форму, величину, смак, запах, порівнює з іншою, говорить про корисність, для кого вона корисна, що з неї можна приготувати (компот, варення, джеми, киселі, соки).

Важливо також проводити з дітьми тематичні подорожі до лісу, до моря, до місто, до парку. Транспорт варто теж вибирати для подорожі різний (це закріплює знання про види транспорту, перевагу кожного – що можна побачити у вікно потяга, автобуса, автівки чи літака; порівняти, з якого виду транспорту швидко і зручно спостерігати за природою. Дітям варто запропонувати подорожувати різним транспортом, потім можна поділитись своїми враженнями від побаченого. Це вчить дітей розповідати та вміти слухати товаришів, розвиває товариськість, почуття колективізму, стриманість, повагу до однолітків.

Для того щоб збагатити словник дітей образними художніми висловлюваннями, можна подорожувати в казку. Звичайно, казку треба вибирати за віком дитини, за програмою, за якою працює педагог. Наприклад, щоб формувати розуміння узагальнювального поняття «дикі тварини», треба взяти казки «Колобок», «Рукавичка». На галявині, куди потрапили діти, вони побачили Колобка, який сидів на пеньку й сумував. Вихователь разом із дітьми запитав: «Чому ти, Колобку, такий сумний?», а Колобок відповів, що до нього прийдуть Мишкаторушка, Жабка-шкряботушка, Зайчик-побігайчик, Вовчик-братик, Лисичка-сестричка, Ведмідь-топтигін. Починають при-

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

ходити діти, переодягнені в персонажів казки. Діти голосно вітаються. Потім в українській народній грі «Ми у ліс ходили» діти виконують рухи відповідно до тексту, правильно та чітко вимовляючи звуки та слова. Після закінчення гри діти прощаються з персонажами, повертаються в дитячий садок, де потім розповідають, куди подорожували, що робили, з ким зустрічались і чому був сумний Колобок.

Проводячи такі подорожі, вихователі спонукають дітей до закріплення знань про тварин, що живуть у лісі, як їх можна назвати лагідно, розвивають уміння вести діалог, ставити запитання, відповідати, підтримувати розмову, вітатись та прощатись, викликати радість та емоційність від спілкування, відчувати єдність із природою.

Дуже доречно, щоб бесіди між вихователем та дітьми були не монологічні, а діалогічні. Адже діти, вступаючи в діалог із дорослим, починають свідомо відповідати на запитання повними реченнями, проговорюють свої дії (вони зробили б це ось так, а не так, як це роблять усі). Під час такої роботи мова дошкільників стає точною, виразною. Звичайно, працюючи з дітьми, без монологу не обійтись, адже, коли треба вивчити нову гру, педагог розповідає про неї, про нові предмети. Наприклад, розповідаємо про іграшки, що лежать на цій полиці: пірамідка, кубики. Вихователь звертає увагу на пірамідку: вона одна, якщо її розглянути, вона схожа на трикутник, складається з різнокольорових кілець різної величини (є тут великі кільця і є маленькі), вони не смачні, хоча і схожі на бублик, не ламаються, можна прокотити, можна зробити кермо.

На полиці залишилися кубики, вони різнокольорові, одної величини, не розбиваються, схожі один на одного, з них можна побудувати пірамідку, східці, машинку тощо. Дуже важливо, щоб дитина відповідала на запитання, не тільки показуючи предмет, який вона побудувала, а й описала його словесно.

Щоб навчити дітей логічно і послідовно висловлювати свою думку, відчувати ритм, проявляти емоції, частіше з дітьми треба гратись у ігри драматизації. У цих іграх діти самостійно беруть участь, вони показують, як казкові герої ходять, як змінюють тембр голосу, яка міміка. Наприклад, казка «Колосок» – казкових героїв небагато, але характери у них протилежні. Діти, які спробували бути Півником, іншого разу дуже хочуть спробувати бути мишенятами Крутем та Вертем. Їм дуже подобається стрибати та танцювати під веселу мелодію. Під час таких ігор діти усвідомлюють, що вони роблять не правильно і що не можна робити, їм хочеться спілкуватись та пізнати себе через відтворення різних казкових героїв. Кожна дитина показує казкових героїв по-різному, адже кожна добавляє щось своє, неповторне, ніким не показане – від цього в дітей формується активність, спостережливість, власне вміння передати внутрішній стан казкових героїв, а також розвивається мов-

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

лення, бо, наслідуючи персонажів, діти вчать грамотно говорити, як записано у казці.

Отже, використання ігрових елементів у роботі з дошкільниками щодо формування в них мовленнєвих навичок є дуже важливим, оскільки ігрова діяльність є провідною в дітей дошкільного віку. Педагог має зважати на вік дитини, особливості її фізичного розвитку, здібності; розвивати їх, створювати умови для позитивної комунікації між дітьми, між дітьми і вихователем.

Таким чином, завдання педагогів полягає в тому, щоб знайти ефективні взаємозв'язки між грою та монологічним і діалогічним мовленням, спонукати дітей до активного спілкування. Адже гра допомагає будувати діалог, проявляти свою емоційність, складати різні типи розповідей, повторювати образні вислови, пояснити сюжет гри, її зміст, що в результаті формує мовленнєві навички дітей дошкільного віку.

Література:

1. Богуш А. М. Мовленнєва робота з дошкільниками: шляхи оптимізації / Алла Михайлівна Богуш, Наталі Гавриш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. – № 3. – С. 4–14.
2. Боровик Т. Розвиток мовлення дітей засобами гри-драматизації / Тетяна Боровик // Джерела. – 2016. – № 2. – С. 8.
3. Логвинчук С. Мовленнєва компетенція – засобами гри: досвід / С. Логвинчук // Дошкільне виховання. – 2016. – № 2. – С. 11–15.
4. Русова С. Вибрані педагогічні твори / С. Русова. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
5. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения: в 6 т. / К. Д. Ушинский; сост. С. Ф. Егоров. – М. : Педагогика, 1988. – Т. 1. – 416 с.